

ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Πολιτικο-θεσμικές δομές και η δεξιά-αριστερή απεικόνιση: η εκλογική μοίρα των Οικολόγων και Πρασίνων

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ

Κατά τις δυο τελευταίες δεκαετίες πολλές Δυτικο-Ευρωπαϊκές χώρες υπήρξαν πεδίο ανάπτυξης «νέων κοινωνικών κινήματων». Τα κινήματα αυτά, θα πρέπει να τονιστεί ότι είναι αρκετά ετερογενή, και τα ειδικά ζητήματα που προβάλλουν διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Στη Μεγάλη Βρετανία, π.χ., υπάρχει ένα ενεργό κίνημα ειρήνης, ενώ τα οικολογικά θέματα δεν έχουν αποκτήσει πολλούς οπαδούς. Στη Γαλλία, αντιθέτως, υπάρχει ένα ενεργό οικολογικό κίνημα απομονωμένο από ταξικούς αγώνες και επιφυλακτικό απέναντι στα κινήματα ειρήνης άλλων χωρών. Μόνο στη Δυτική Γερμανία παρατηρούμε σύγκλιση των φεμινιστικών, οικολογικών, ειρήνης, εναλλακτικών και συμμετοχικών κινήματων. Στην Γαλλία και στη Δ. Γερμανία τα οικολογικά κινήματα, σαν απάντηση στην άρνηση των παραδοσιακών κομμάτων να αναφερθούν σε ζητήματα που αφορούν τα κινήματα αυτά, προσπάθησαν να εισέλθουν στην πολιτική σκηνή ιδρύοντας δικά τους κόμματα. Οι Γάλλοι «Οικολόγοι», όμως, δέχθηκαν μεγάλη ήττα στις κάλπες, ενώ οι Γερμανοί «Πράσινοι» τράβηξαν την παγκόσμια προσοχή με τη σχετική νίκη τους στις εκλογές του 1983. Αυτή η νίκη των Πρασίνων έχει δώσει έναυσμα για ποικίλες ερμηνείες, οι πιο πολλές από τις οποίες την αποδίνουν στα ιδιόμορφα ιστορικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της μεταπολεμικής γερμανικής κοινωνίας: έτσι και η αποτυχία παρομοίων κινήματων σε άλλες χώρες εισόδου τους στην πολιτική σκηνή αποδίδεται στις διαφορετικές κοινωνικές δομές των χωρών αυτών.

Δεν είναι δυνατόν στο πλαίσιο της εργασίας αυτής να αξιολογήσουμε τέτοιες «κοινωνιολογικές» ερμηνείες. Σκοπός μου μάλλον είναι να ερμηνεύσω τη σχετική εκλογική επιτυχία των Πρασίνων σε σύγκριση με τους Οικολόγους, με βάση τα διαφορετικά πολιτικοθεσμικά περιβάλλοντα στα οποία δρέθηκαν. Από αυτή τη σκοπιά θα προσπαθήσω να δείξω ότι, *ceteris paribus*, η εκλογική επιτυχία των νέων κοινωνικών κινήματων στη Δυτική Γερμανία, σε σύγκριση με τη Γαλλία, είναι αποτέλεσμα (α) των διαφορετικών συμμαχιακών επιλογών που υιοθετήθηκαν από τις ηγεσίες των κινήματων αυτών, (β) των διαφορετικών εκλογικών νόμων των δύο χωρών, και (γ) των διαφορετικών κομματικών συστημάτων και δομών ανταγωνισμού με τα οποία τα νέα κοινωνικά κινήματα δρέθηκαν αντιμέτωπα.

Νέα Κοινωνικά Κινήματα

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των πολιτικών-θεσμικών δομών, θάπρεπε ίσως να παραθέσουμε σύντομα μερικές παρατηρήσεις γύρω από τη φύση και σημασία αυτών των νέων κοινωνικών κινήματων. Ενώ τα ενδιαφέροντα που εκφράζουν αυ-

τά τα κινήματα είναι πολλά και διάφορα, τα πιο άμεσα πολιτικά και πιο ισχυρά είναι τα «κινήματα των πολιτών», τα περιβαλλοντολογικά, και τα κινήματα ειρήνης. Τα κινήματα αυτά, έχουν το κοινό χαρακτηριστικό ότι προβάλλουν και υπεραμύνονται την αυτονομία και αυτοάμυνα της κοινωνίας των πολιτών απέναντι στο κράτος¹. Εκφράζουν μία κοινωνική διαμαρτυρία ενάντια σε ένα κράτος, που θεωρείται ότι διαρκώς αυξάνει τον έλεγχό του πάνω σε όλες τις μορφές κοινωνικής ζωής, δίχως να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των μαζών.

Τα νέα κοινωνικά κινήματα παρουσιάζονται συχνά από τους επικριτές τους ως οπισθοδρομικές, νεο-ρομαντικές, λαϊκιστικές επιθέσεις στην ίδια τη μοντέρνα κοινωνία. Παρουσιάζονται, έτσι, ως ασυμβίβαστα με σύγχρονες αντιλήψεις περί δημοκρατίας. Άλλοι όμως υποστηρίζουν ότι, παρά τις ορισμένες νεο-ρομαντικές, λαϊκιστικές κ.λπ. τάσεις τους, τα νέα κοινωνικά κινήματα είναι ακριβώς το προβάδισμα των πιο σύγχρονων δημοκρατικών αντιλήψεων, και ότι στοχεύουν στη δημιουργία μιας «μετα-αστικής», δημοκρατικής κοινωνίας πολιτών, όχι πλέον συγκροτημένης κυρίως βάσει της αγοράς και της ιδιοκτησίας, αλλά επίσης βάσει δικτύων ελεύθερων συλλόγων και κοινών ανεξαρτήτων από κεντρική κρατική διοίκηση². Αυτή η δόμηση μιας μετα-αστικής κοινωνίας πολιτών, συνδεδεμένης με «μετα-υλιστικές» αξίες βρίσκει έκφραση στην ίδια την πολυμορφία και τον πλουραλισμό των σύγχρονων κοινωνικών κινήματων. Γι' αυτό άλλωστε συναντούν δυσκολίες όλες οι θεωρητικές και οργανωτικές προσπάθειες για ενοποίηση αυτών των κοινωνικών φορέων κάτω από μία μοναδική κοινωνική αντίθεση ή ταξική αντιπαράθεση.

Αναφορικά με το αντι-πυρηνικό κίνημα, είναι σημαντικό να καταλάβουμε τις μεγάλες προεκτάσεις των ζητημάτων που θέτει. Εκτός από τους βασικούς κινδύνους που περιλαμβάνει, η πυρηνική ενέργεια αντιπροσωπεύει πλέον ένα σύνολο ανησυχιών και φοβιών γύρω από το χαρακτήρα της διομηχανικής κοινωνίας: την εκβιομηχανοποίηση αγροτικών περιοχών, τον συγκεντρωτισμό των οικονομικών δραστηριοτήτων και τη λήψη αποφάσεων, που αφορούν εκατομμύρια ανθρώπων. Οι επικριτές της μιλούν λιγότερο για πυρηνική ενέργεια και περισσότερο για «πυρηνική κοινωνία». Η σύνδεση αυτής της προηγμένης τεχνολογίας με τέτοιου είδους κοινωνικές και πολιτικές ανησυ-

1. J. Cohen και A. Arato «Social Movements, Civil Society, and the Problem of Sovereignty», *Praxis International*, (Οκτώβρης 1984), σ. 267.

2. *Ibid*, σ. 280.

χίες εξηγεί το πάθος που χαρακτηρίζει τη συζήτηση για την πυρηνική ενέργεια, και την ικανότητα των επικριτών της να μαζεύουν πίσω τους ένα πλατύ κοινό³.

Ο Dahrendorf θεωρεί το οικολογικό κίνημα σαν μια πρόκληση στη «σοσιαλ-δημοκρατική σύμπνοια» που ρύθμιζε τις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο μέχρι πρόσφατα. Το κίνημα των οικολόγων αντιπροσωπεύει, όπως λέγει, «μία δύναμη που ζητά μια νέα ποιότητα ζωής, την οποία οι διοικούντες της σοσιαλ-δημοκρατικής σύμπνοιας φοβούνται για εύλογους λόγους. Η δύναμη αυτή όχι μόνο μπορεί να κοστίζει στα «κόμματα της σύμπνοιας» ψήφους, αλλά επίσης στοχεύει στο ίδιο το επίκεντρο στο οποίο αυτή βασίζεται. Πρόκειται για μια προσπάθεια να αλλάξει το υποκείμενο και το αντικείμενο της κοινωνικής δράσης· γι' αυτό άλλωστε και την φοβούνται, καταδικάζουν κυβερνήσεις και αντιπολιτεύσεις, εργοδότες και συνδικάτα⁴.

Αρκετοί συγγραφείς επιχειρηματολογούν ότι τα νέα κοινωνικά κινήματα είναι «κινήματα πολυτελείας», με την έννοια ότι η ύπαρξή τους στηρίζεται σε μεταπολεμικές συνθήκες πρωτοφανούς οικονομικής ανάπτυξης. Ο Ronald Inglehart, με κάπως διαφορετικό πνεύμα, βασίζει τη θεωρία του για τη γένεση των μετα-υλιστικών αξιών (συνδεδεμένων με τα νέα κοινωνικά κινήματα) στη Μασλοβιανή ψυχολογική θεωρία της ιεραρχίας των αναγκών: όταν ορισμένες «βασικές», δηλαδή οικονομικές, ανάγκες έχουν ικανοποιηθεί, οι άνθρωποι συγκεντρώνονται σε ένα «υψηλότερο» επίπεδο αναγκών. Σύμφωνα μ' αυτές τις θεωρίες, όταν η οικονομική ανάπτυξη σταματήσει ή μειωθεί, τα μετα-υλιστικά άτομα σύντομα επιστρέφουν στις υλιστικές τους κατευθύνσεις⁵. Στο σημείο αυτό, αρκεί να αναφέρουμε ότι σε όλες τις χώρες της Κοινής Αγοράς η συμπάθεια για το οικολογικό κίνημα αυξήθηκε από το 1974 ως το 1976, παρά την ύφεση που παρουσίασε το 1975. Το 1977, επιπλέον, περίπου το 79% του κόσμου στη Δυτική Γερμανία, και το 81% στη Γαλλία, είχε καλή έως πολύ καλή γνώμη για το οικολογικό κίνημα⁶. Τα αίτια, λοιπόν και οι συνθήκες επιδίωξης των νέων κοινωνικών κινήματων δεν μπορούν να αποδοθούν, τουλάχιστον αποκλειστικά, στο επίπεδο του ατόμου, αλλά μάλλον στην αλληλεπίδραση των ιστορικών-πολιτιστικών εξελίξεων και των πολιτικών-θεσμικών περιορισμών που απορρέουν από τα κινήματα αυτά.

Ως προς τους ιστορικούς-πολιτιστικούς παράγοντες που επέδρασαν πάνω στα κινήματα ειρήνης στη Γερμανία και τη Γαλλία, ως αρκετούμε σε δύο μόνο γενικές παρατηρήσεις. Πρώτον, σε αντίθεση με το γερμανικό, το γαλλικό κίνημα ειρήνης δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί αντι-αμερικανικά συναισθήματα μια που δεν υπήρξε θέμα εγκατάστασης πυρηνικών όπλων πάνω σε γαλλικό έδαφος· τα πυρηνικά όπλα στη Γαλλία δεν αντιμετωπίζονται λοιπόν σαν απειλή στην εθνική ανεξαρτησία. Δεύτερον, ο αντι-μιλιταρισμός δεν αποτελεί κεντρικό στοιχείο της πολιτικής κουλτούρας της γαλλικής αριστεράς· αντίθετα στη Γαλλία είναι πολύ πιθανόν να είσαι αριστερός και να μην αντιτίθεσαι στο στρατό, τον αποικισμό ή την ατομική δόμδα⁷. Ακόμα και Γάλλοι επισκοποί, όταν συζητούν το θέμα των πυρηνικών όπλων, το κρίνουν κυρίως με στρατηγικούς παρά ηθικούς όρους⁸.

Κομματικά συστήματα

Προτού προχωρήσω στην ανάλυση των κομματικών συστημάτων της Γερμανίας και Γαλλίας, θάταν χρήσιμο να σκιαγραφώ τις βασικές συνιστάμενες ενός από τα πιο σημαντικά μοντέλα ανάλυσής τους, το οποίο θα είναι και το σημείο αναφοράς αυτής της εργασίας. Πρόκειται για την τυπολογία του Giovanni Sartori που βασίζεται στο «χωρικό» μοντέλο κομματικού ανταγωνισμού του Davus⁹. Οι βασικές συνιστάμενες του Sartori, λοιπόν, σε περιληπτική μορφή, είναι οι εξής:

(α) Ο αριθμός των σχετικών κομμάτων (που ορίζονται με βάση τη σημασία τους στο κομματικό σύστημα, δηλαδή ανάλογα με τη δυναμική «συνασπισμού» ή «εκδυσασμού» που έχουν).

(β) ο βαθμός ιδεολογικής πόλωσης του συστήματος (η ιδεολογική απόσταση που χωρίζει τα ακραία του στοιχεία)

(γ) ο αριθμός των ιδεολογικών πόλων (γύρω από τους οποίους αρθρώνεται ο κομματικός ανταγωνισμός)

(δ) η διεύθυνση –κεντροπετής ή κεντρομόλα– του ανταγωνισμού (η διεύθυνση των εκλογικά πιο επικερδών τακτικών για τα κόμματα)¹⁰.

Ο Sartori λοιπόν θέτει μια σχέση ανάμεσα στον αριθμό των κομμάτων και της ιδεολογικής απόστασης σε μια πολιτεία από τη μια πλευρά, και τον αριθμό των ιδεολογικών πόλων και τη διεύθυνση ανταγωνισμού από την άλλη. Έτσι, για παράδειγμα, μεγάλος αριθμός κομμάτων σε συνθήκες ιδεολογικής πόλωσης έχει αιτιακή σχέση με πολυπολική διάρθρωση και κεντρομόλο ανταγωνισμό· αντίθετα, περιορισμένος αριθμός κομμάτων και μεικτή ιδεολογική απόσταση μεταξύ των άκρων, τείνει να παράγει διπολικό κομματικό σύστημα και κεντροπετή ανταγωνισμό. Βέβαια η τυπολογία του Sartori έχει τα προβλήματα της¹¹, και μπορεί εύκολα να χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογήσει κεντρικές («μετριοπαθείς») πολιτικές θέσεις· ωστόσο αποτελεί το πλέον χρήσιμο σημείο αναφοράς για την ανάλυση κομματικών συστημάτων.

Νίκη για τους Πράσινους, Ήττα για τους Οικολόγους

Ένας από τους τρεις βασικούς παράγοντες που καθόρισαν τις διαφορετικές εκλογικές μοίρες των Πράσινων και των Οικολόγων είναι οι συμμαχικές τακτικές που υιοθέτησαν τα κόμ-

3. D. Nelkin και M. Pollak, «Political Parties and the Nuclear Debate in France and Germany», *Comparative Politics*, Ιανουάριος 1980, σ. 129.

4. R. Dahrendorf, *Life Chances*, (Chicago 1979), σ.σ.σ. 106-7.

5. R. Inglehart, *The Silent Revolution*, (Princeton 1977).

6. V. Lauber, «From Consensus to Fragmentation in Western Europe», *Comparative Politics*, (Απρίλιος 1983), σ. 340.

7. Ibid, σ. 13. Βλέπε επίσης D. Johnstone, «How the French Left Learned to Love the Bomb», *New Left Review*, (Ιούλιος-Αύγουστος 1984). Για θέσεις υπέρ των πυρηνικών όπλων ακόμα και σε εκδόσεις της νέας αριστεράς στη Γαλλία, βλ. το κύριο άρθρο στην *Intervention*, (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1982), σ. 3.

8. *Nouvel Observateur*, (18 Νοέμβρη 1983), σ.σ. 22-3.

9. A. Downs, *An Economic theory of Democracy*, (Νέα Υόρκη 1957).

10. G. Sartori, *Parties and Party Systems*, (Νέα Υόρκη 1976), ιδίως κεφάλαιο 5 και 6.

11. Βλ., για παράδειγμα, A. Lijphart, *Democracies*, (New Haven 1984), σ.σ. 116-8.

ματα αυτά. Παρ' όλο που και τα δυο κομματα γεννηθηκαν σαν μονο-θεματικά (single-issue) κομματα, οι Πράσινοι άνοιξαν το κομμα τους στο εναλλακτικό κίνημα και στο κίνημα ειρήνης, καθώς και σε διάφορες «ομάδες δράσης πολιτών». Η δημοσιότητα που πήραν οι συζητήσεις ανάμεσα στους «κόκκινους» Πράσινους, «πράσινους» Πράσινους, και «καφέ» Πράσινους, κάθε άλλο παρά έβλαψε την εικόνα του κόμματος στο κοινό: αντίθετα, συνέβαλε στην παρουσίασή τους ως ένα κομμα που προσέφερε όχι μόνο μια θέση σε ένα περιορισμένο, μοναδικό θέμα, αλλά ένα νέο και συνολικό (αν και κάπως αόριστο) κοινωνικό όραμα – ένα πραγματικό ιδεολογικό πόλο. Αντίθετα, οι Γάλλοι Οικολόγοι υιοθέτησαν μόνο οικολογικές ανησυχίες, αποξενώνοντας τα κινήματα ειρήνης και τα κινήματα «ενάντια στο κατεστημένο».

Μια απλοϊκή εξήγηση για την αποξένωση του κινήματος ειρήνης από τους Οικολόγους είναι ότι ήταν αποτέλεσμα της αρνητικής στάσης του γαλλικού κοινού σε θέματα «ειρήνης». Τέτοιες ερμηνείες όμως είναι όχι μόνο απλοϊκές αλλά και ανακριβείς. Μια έρευνα της Le Monde έδειξε ότι μόνο το 34% των Γάλλων είναι υπέρ της εγκατάστασης πυραύλων Persing-II στην Ευρώπη, ενώ το 44% είναι κατά έστω και αν η Σοβιετική Ένωση διατηρήσει τους SS-20¹². Οι αντιπαραγωγικές απομονωτικές τακτικές των Οικολόγων γίνονται πιο εντυπωσιακές όταν λάβουμε υπόψη την έντονη πόλωση του εκλογικού σώματος πριν τις εκλογές του 1981. Ενώ οι Γάλλοι ψηφοφόροι είχαν να επιλέξουν ανάμεσα στην παράταξη της «πλειοψηφίας» (δηλ. τη Δεξιά) και τις δομικές αλλαγές που υποστήριζε η Ένωση της Αριστεράς, οι θέσεις των Οικολόγων φαίνονταν μάλλον εκτός τόπου και χρόνου σε σχέση με ό,τι απασχολούσε τη γαλλική κοινωνία. Έτσι, οι Οικολόγοι απέτυχαν να δημιουργήσουν έναν διαφοροποιημένο, πλατύ και ορατό πόλο έλξης.

Ένας σημαντικός περιοριστικός παράγοντας που αντικρύζουν τα κοινωνικά κινήματα όταν προσπαθήσουν να εισέλθουν στη πολιτική σκηνή (ο δεύτερος παράγοντας που εξετάζουμε σε σχέση με την εκλογική μοίρα των δύο κομμάτων) είναι ο εκλογικός νόμος. Ως προς αυτό, τα κύρια στοιχεία είναι τα κατώτερα ποσοστά που χρειάζονται για να μπει ένα κομμα στο κοινοβούλιο, και οι δείκτες που ρυθμίζουν τη μετατροπή των ψήφων σε αριθμό εδρών. Οι Οικολόγοι, σε σύγκριση με τους Πράσινους, «τιμωρήθηκαν» από τον εκλογικό νόμο και από τα δύο αυτά στοιχεία. Πρώτον, αντίκρουσαν ένα πολύ υψηλό κατώτατο όριο του 12% των ψήφων που ήταν αναγκαίο να συγκεντρωθεί από ένα κομμα στον πρώτο γύρο των εκλογών για να μπορεί το κομμα αυτό να συμμετάσχει στο δεύτερο (και αποφασιστικό) γύρο. Δεύτερον, το πλειοψηφικό, «ο νικητής -τα παίρνει- όλα» σύστημα σήμαινε ότι οι Οικολόγοι δεν μπορούσαν να εκλέξουν υποψήφιο τους, έστω και αν αυτός έπαιρνε μόνο μια ψήφο λιγότερη από έναν υποψήφιο άλλου κόμματος.

Θα έλεγε ίσως κανείς ότι οι παραπάνω συλλογισμοί είναι άσχετοι στην περίπτωση των Οικολόγων μια που δεν πήραν ούτε το 5% των ψήφων. Τέτοια κατόπιν εορτής επιχειρήματα όμως αγνοούν τη μεγάλη επιρροή του εκλογικού νόμου πάνω στους ψηφοφόρους. Ο φόβος της χαμένης ψήφου μπορεί να αποθαρρύνει ακόμα και έναν οπαδό των Οικολόγων από το να ψηφίσει το κομμα της (πρώτης) προτίμησής τους.

Το Δυτικογερμανικό εκλογικό σύστημα έθεσε τους Πράσινους εξ αρχής σε πλεονεκτική θέση, συγκριτικά με τους Γάλ-

λους συναδέλφους τους. Από τη μια, το κατώτερο όριο για να μπει ένα κομμα στη βουλή (Bundestag) είναι μόνο 5% των ψήφων επικρατείας. Από την άλλη, το σύστημα απλής αναλογικής σήμαινε ότι η δύναμή τους στη βουλή θα αντικατόπτριζε ακριβώς την (έστω μικρή) δύναμή τους στο εκλογικό σώμα. Έτσι οι οπαδοί των Πράσινων δεν αποθαρρύνθηκαν από το να ψηφίσουν το κομμα τους.

Ενώ η επίδραση του εκλογικού νόμου στη μοίρα ενός κόμματος είναι ίσως εύκολο να γίνει αντιληπτή, η επίδραση του κομματικού συστήματος και της ανάλογης δομής ανταγωνισμού είναι πιο πολύπλοκο θέμα – γι' αυτό ίσως και ο παράγοντας αυτός (ο τρίτος για μας) αγνοείται συνήθως από τις απόπειρες ερμηνείας της εκλογικής επιτυχίας των Πράσινων και της ανάλογης αποτυχίας των Οικολόγων. Ας αρχίσουμε την ανάλυση αυτού του τρίτου παράγοντα από την επίδραση ενός νέου κόμματος πάνω σε ένα κατεστημένο κομματικό σύστημα και μετά ας κινηθούμε στην αντίθετη κατεύθυνση, την επίδραση ενός κομματικού συστήματος πάνω σε ένα νέο κομμα.

Όταν μιλάμε για την επιτυχία των Πράσινων, είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι δεν αναφερόμαστε απλώς στην ικανότητά τους, να πάρουν πάνω από το 5% των συνολικών ψήφων και να μπουν στο Bundestag. Η σημασία της επιτυχίας των Πράσινων βρίσκεται στο γεγονός ότι εισήλθαν στο κομματικό σύστημα – στο ότι έγιναν ένα σχετικό κομμα, σύμφωνα με τα κριτήρια του Sartori. Πράγματι, ενώ το 5% των ψήφων μπορεί να σημαίνει λίγα πράγματα για ένα κομμα στη Γαλλία, σημαίνει πολύ περισσότερα στη Δυτικογερμανική σκηνή λόγω της δυναμικής συνασπισμού την οποία αποκτά ένα κομμα στο γερμανικό σύστημα: οι Πράσινοι, όντως, συναγωνίζονται τώρα με τους Φιλελεύθερους για τη θέση του κόμματος-ρυθμιστή στις κυβερνήσεις συνασπισμού που μπορεί να προκύψουν. Βέβαια, η ιδεολογική γειτονία των φιλελευθέρων και στα δυο μεγάλα κομματα (Σοσιαλδημοκράτες και Χριστιανοδημοκράτες) τους θέτει σε πιο πλεονεκτική κατάσταση, σαν εταίρους συνασπισμού, από τους Πράσινους. Παρ' όλ' αυτά όμως, παραμένει το γεγονός ότι οι Πράσινοι έχουν γίνει μια αναγνωρίσιμη δύναμη στο Γερμανικό κομματικό σύστημα.

Όσον αφορά την επιρροή των Οικολόγων στο κομματικό σύστημα, η αδυναμία τους δεν περιορίζεται στην αποτυχία τους να πάρουν έστω το 5% των ψήφων. Πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι δεν έχουν καθόλου δυναμική συνασπισμού (ούτε εκδιασμού) για να θεωρηθούν σχετικό κομμα. Εκτός από τον εκλογικό νόμο που εκμηδένισε την κοινοβουλευτική τους δύναμη, οι Οικολόγοι δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν πολιτική δύναμη σε ένα πεδίο τεσσάρων (σχετικών) κομμάτων, όπου και το 5% των εδρών θα ήταν σχεδόν άσχετο για μια δυνατότητα συνασπισμού.

Οι Οικολόγοι και το κομματικό σύστημα της Γαλλίας

Ας αλλάξουμε τώρα κατεύθυνση, για να εξετάσουμε πώς τα κομματικά συστήματα της Γαλλίας και της Γερμανίας επηρέασαν την εκλογική μοίρα των Οικολόγων και των Πράσινων, α-

12. Le Monde, (18 Ιουνίου 1983).

ντίστοιχα. Είναι κοινά δεκτό στη φιλολογία της γαλλικής πολιτικής ότι, από το τέλος της δεκαετίας του εξήντα, υπάρχουν δυο πολιτικές παρατάξεις που ανταγωνίζονται η μια την άλλη. Η μια παράταξη αποτελείται από το UDF και το RPR (μέχρι το 1981, η παράταξη «πλειοψηφίας»), ενώ η άλλη αποτελείται από το PS και το PCF (η «Ένωση της Αριστεράς»). Εκ πρώτης όψης, η ύπαρξη τεσσάρων μεγάλων κομμάτων χωρισμένων σε δυο ομάδες-παρατάξεις θα υπονοούσε, σύμφωνα με την τυπολογία του Sartori, ένα κομματικό σύστημα περιορισμένου πολυκομματισμού με κεντροπετή δυναμική ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια, η διαίρεση της πολιτείας σε δυο πολιτικές παρατάξεις, με την πλειοψηφία των μετακινούμενων ψηφοφόρων στο μέσον, θα συνιστούσε ότι η πιο κερδοφόρα εκλογικά τακτική ανταγωνισμού και για τις δύο παρατάξεις είναι να κινηθούν προς το κέντρο. Αυτό, με τη σειρά του, θα σήμαινε ότι η στα δεξιά του PS, κεντρική θέση των Οικολόγων υπόσχεται, εκλογικά, πολλά. Όμως μια πιο προσεκτική ματιά του κομματικού συστήματος, οδηγεί σε διαφορετικά συμπεράσματα.

Μέρος της πολυπλοκότητας της δυναμικής κομματικού ανταγωνισμού στη Γαλλία πηγάζει από το μάλλον παράδοξο γεγονός ότι η διαίρεση της πολιτείας σε δυο κυρίως παρατάξεις δεν συντελεί σε διπολική αλλά τριπολική δυναμική. Αυτός ο τριπολισμός είναι αποτέλεσμα, κατά κύριο λόγο, των σοβαρών συγκρούσεων μέσα στην παράταξη της Αριστεράς. Η άκαμπτη ιεραρχική δομή και ο δογματισμός του ΚΚ Γαλλίας (PCF) έχει στοιχίσει στο κόμμα αυτό χιλιάδες ψήφους τα τελευταία χρόνια. Είναι ειρωνικό, όμως, ότι αυτή ακριβώς η «τύφλωση» του PCF εξηγεί, κυρίως, την ικανότητά του να διακρίνεται από το PS και να το καθιστά ένα αυτόνομο πόλο έλξης. Αυτή η δυσκαμψία του PCF, παρ' όλ' αυτά, περιορίζει την κεντροπετή δυνατότητα του PS.

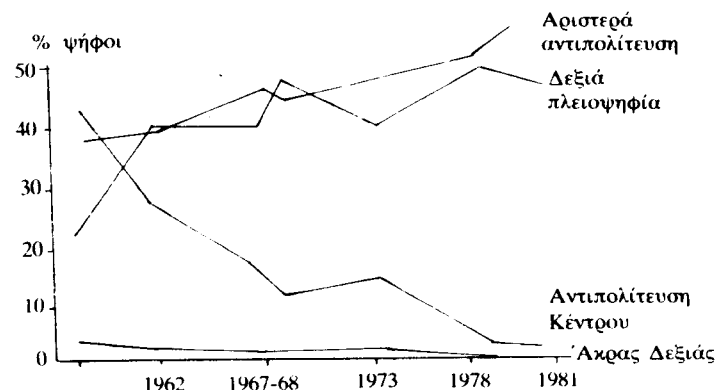
Η κεντροπετής δυναμική έχει τα όριά της και για την παράταξη της γαλλικής Δεξιάς, που πηγάζουν όμως, από διαφορετικούς λόγους. Η κοινωνική σύνθεση, η ιδεολογική φυσιογνωμία και η θέση στον πολιτικό χώρο των UDF και RPR είναι σχεδόν όμοια¹³. Η αποδοχή των οπαδών του ενός κόμματος από τους οπαδούς του άλλου είναι συνήθως πολύ θετική και οπωσδήποτε καλύτερη από αυτήν που ισχύει μεταξύ των οπαδών των δύο κομμάτων της Αριστεράς. Αυτή η σχετική ομοιογένεια της εκλογικής βάσης των δύο εταιρών της Δεξιάς μειώνει σημαντικά την παρατηρημένη γενική τάση για κεντροπετή ανταγωνισμό της Δεξιάς παράταξης. Το να ανταγωνιστεί, δηλαδή, το ένα από τα δυο κόμματα αυτής της παράταξης με κατεύθυνση προς το κέντρο για να διαφοροποιήσει τον εαυτό του από το άλλο κόμμα, μπορεί να του στοιχίσει πάρα πολλούς ψήφους, διότι οι οπαδοί του εύκολα θα προτιμήσουν το άλλο κόμμα που τώρα θα βρίσκεται πιο «κοντά» τους. Έτσι, θα πρέπει να μην παρασυρόμαστε από τη φαινομενικά μηχανική και κεντροπετή δυναμική της γαλλικής πολιτείας. Το γαλλικό κομματικό σύστημα παρουσιάζει δύο συμμαχικές παρατάξεις που συμπεριλαμβάνουν τρεις ιδεολογικούς πόλους και περιορισμένη κεντροπετή δυναμική ανταγωνισμού.

Η αδυναμία των Οικολόγων συνδέεται άμεσα με την αδυναμία που πλήττει το Κέντρο από το τέλος της δεκαετίας του εξήντα. Η χρόνια αυτή αδυναμία είναι στενά συνδεδεμένη με την ύπαρξη μιας ομοιογενούς γκωλικής δεξιάς, το πλησίασμα σοσιαλιστών και κομμουνιστών, και των «γκωλικών» θεσμών

(όπως του κατωτάτου αναγκαίου ορίου εκλογικών ποσοστών στον πρώτο γύρο για να συμμετάσχει ένα κόμμα στον δεύτερο, που ανεβάστηκε από 5% σε 10% το 1967 και 12,5% το 1974). Τέλος, η λογική της προεδρικής εκλογής δίνει το αποφασιστικό πλήγμα σε κάθε κεντρώα ή γενικά μικρή πολιτική δύναμη να κατεβάσει αυτόνομα έναν δικό της υποψήφιο με πιθανότητα εκλογής (η λογική αυτή μοιάζει πολύ με τη λογική του δικομματισμού).

ΣΧΗΜΑ I

Εκλογική εξέλιξη των κυρίων γαλλικών πολιτικών παρατάξεων¹⁴

Οι Πράσινοι και το κομματικό σύστημα της Δυτικής Γερμανίας

Ένα γενικό χαρακτηριστικό του γερμανικού κομματικού συστήματος από το 1961 μέχρι το 1983 είναι η σταθερότητά του. Όλα αυτά τα χρόνια διατήρησε την τρι-κομματική του μορφολογία, μικρό ιδεολογικό χώρο και διπολική μηχανική – κατά την τυπολογία του Sartori, ένα σύστημα μετριοπαθούς πλουραλισμού. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου τα δύο μεγάλα κόμματα, και πιο δραματικά οι Σοσιαλδημοκράτες, θυσίασαν την ιδεολογική τους καθαρότητα για να γίνουν πολυσυλλεκτικά κόμματα (catch-all parties)¹⁵.

Αυτή η εξέλιξη συνέβαλε σημαντικά στη σταθερότητα των κυβερνήσεων συνασπισμού. Με την μείωση της έντασης της ιδεολογικής σύγκρουσης, τα τρία κόμματα του συστήματος μπόρεσαν να συνδυαστούν κατά τους τρεις λογικά πιθανούς συνδυασμούς για να εκλέγουν Καγκελάριο και να σχηματίζουν κυβερνήσεις:

1961-1966 CDU/CSU-/FDP

1966-1969 CDU/CSU-SPD

1969-1982 SPD-FDP

1982-τώρα CDU/CSU-FDP

Σε όλη αυτή την περίοδο, άλλα μικρά κόμματα δεν μπόρεσαν να μπουν στο κομματικό σύστημα, παρά το μικρό εκλογικό μέτρο (5%) και την απλή αναλογική που όριζε το εκλογικό σύστημα. Δε χρειάστηκε δηλαδή «εκλογική μηχανουργία» για

13. Για στοιχεία βλ., J. Capdeville et al., *France de Gauche Vote a Droite*, (Παρίσι 1981), σ.σ. 240-9.

14. Από Bartolini, op. cit., σ. 105.

15. Ο Kirchheimer, «The Waning of opposition in Parliamentary Regimes», και «The Vanishing Opposition», in *Politics, Law and Social Change*, (Νέα Υόρκη 1969).

να εξασφαλισθεί το ολιγοπώλειο των τριών κομμάτων μέσα στο σύστημα. Η μόνη θεσμική προστασία ενάντια σε μικρά κόμματα υπήρξε η δημόσια επιχορήγηση των «αναγνωρισμένων» κομμάτων, και ο συνταγματικός αποκλεισμός των «αντι-συστηματικών» κομμάτων (που αναφέρεται σε νεο-ναζιστικά και κομμουνιστικά κόμματα).

Τα μέτρα αυτά, όπως έδειξε η περίπτωση των Πράσινων, αποδείχτηκαν ανήμπορα να φράξουν αποφασιστικά την πόρτα του κομματικού συστήματος. Εάν είχε υιοθετηθεί το πλειοψηφικό σύστημα (όπως παρά λίγο να γίνει κατά τον Μεγάλο Συνασπισμό του 1966-1969), είναι πολύ αμφίβολο αν είτε το FDP (Φιλελεύθεροι) είτε οι Πράσινοι θα μπορούσαν ποτέ να αποκτήσουν πολιτικό δάρος στη γερμανική πολιτεία.

Η εκλογική επιτυχία των Πράσινων βοηθήθηκε πολύ από την ιδιαίτερη δυναμική κομματικού ανταγωνισμού που αντίκρουσαν, και τον ιδεολογικό χώρο που τους ανοίχτηκε από αυτή τη δυναμική. Η Jean Cohen, συμβάλλοντας στην ανάλυση του Kirchheimer για τον μετασχηματισμό των γερμανικών κομμάτων μετά το 1960, παρατηρεί: «Κατά τη διαδικασία μεταβολής τους σε πολυσυλλεκτικούς οργανισμούς μεγιστοποίησης ψήφων, τα πολιτικά κόμματα έχουν χάσει κάθε εσωτερική σύνδεση με κοινωνικά κινήματα και έχουν εγκαταλείψει τις δεσμεύσεις σε κοσμοαντιλήψεις είτε σε κινητοποιητικές ιδεολογίες πράξης¹⁶. Τέτοιου είδους εξελίξεις δεν επιφυλάσσουν, αναγκαστικά, εκλογικούς κινδύνους για τα κυρίαρχα κόμματα (βλέπε, για παράδειγμα, τη σχετική ασφάλεια των πολυσυλλεκτικών κομμάτων των Η.Π.Α.). Όμως, σε πολιτείες όπου η είσοδος νέων κομμάτων στο κομματικό σύστημα δεν εμποδίζεται αποτελεσματικά με τον εκλογικό νόμο, υπάρχουν όρια στην αναμφισβήτητη κυριαρχία των πολυσυλλεκτικών κομμάτων. Αυτό είναι ένα από τα κυριότερα μαθήματα που μας δίνει η εκλογική επιτυχία των Πράσινων.

Ο Claus Offe, ίσως ο πιο σημαντικός πολιτικός κοινωνιολόγος της εποχής μας, συνιστά την προσοχή μας στις αρνητικές επιπτώσεις της πολιτικής και ανταγωνιστικής τακτικής των Σοσιαλδημοκρατών (SPD). Παρατηρεί την κρατικίστικη έκδοση ρεφορμισμού που υιοθετήθηκε από το SPD· το σύνθημά τους είναι «βασιστείτε σε μας, θα το κάνουμε για σας!» «Και όμως», σημειώνει, «η κρατικίστικη διόρθωση των κοινωνικών σχέσεων δύναμης έχει το αρνητικό αποτέλεσμα να αντιστρέφεται, ώστε οι ευεργετούμενοι του όχι μόνο δεν επιβαρύνονται αλλά ταυτόχρονα απο-ενεργοποιούνται (de-activated)¹⁷. Επιπλέον, εγκαταλείποντας τα ηγεμονικά πολιτικά της αιτήματα κινούμενη προς το κέντρο, και ξεπερνώντας τα «αντιπολιτευτικά» της στοιχεία δίχως να μπορεί να ολοκληρώσει νέα «εναλλακτικά», η σοσιαλδημοκρατία διαδρώνεται¹⁸. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι η κεντροπετής κίνηση του SPD δημιούργησε στα αριστερά του ένα κενό, το οποίο οι Πράσινοι μπόρεσαν να καλύψουν.

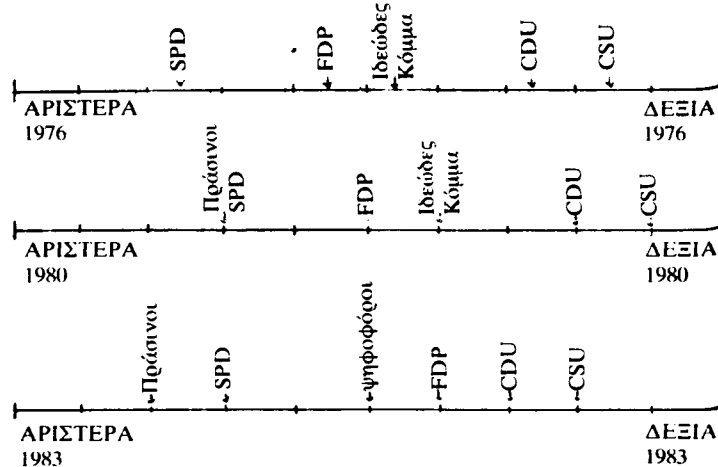
Αν και η επιτυχία των Πράσινων μπορεί να μην απορρέει αποκλειστικά από την αποτυχία του SPD να εξασφαλίσει την αριστερή του εκλογική βάση, δεν μπορούμε και να υποτιμήσουμε την αλήθεια που περιέχει η πιο πάνω αξιολόγηση. Πράγματι, οι Πράσινοι κέρδισαν πάνω από 750.000 ψηφοφόρους του SPD, σχεδόν το ένα τρίτο των οπαδών του¹⁹.

Το γεγονός ότι οι Πράσινοι κατέλαβαν μια θέση στα αριστερά του δυτικο-γερμανικού ιδεολογικού χώρου, μπορεί να δείχθει και από την ιδεολογική κατάταξη του κόμματος αυτού

από το γερμανικό κοινό. Μια σύγκριση της δημόσιας εικόνας των Πράσινων το 1980 με το 1983 μπορεί επίσης να δείξει ότι η εκλογική επιτυχία τους συνδέεται με την κίνησή τους ακόμα πιο αριστερά από το SPD στην περίοδο αυτή.

ΣΧΗΜΑ II

Εικόνες Δυτικογερμανικών κομμάτων στην Αριστερά-Δεξιά

Πίνακας I

Θέσεις του Γερμανού ψηφοφόρου πάνω σε επιλεγμένα ζητήματα, το 1980 και 1983

Ζητήματα 1980/81	Κομματική Προτίμηση				Σύνολο
	CDU/ ΨΣΘ	FDP	SPD	Πράσινοι	
1. Υπέρ προοδευτικών συντάξεων	2,9	3,2	3,3	5,0	3,1
2. Υπέρ νομικής απαγόρευσης των λοκ-άουτ	3,4	3,3	4,1	5,8	3,8
3. Υπέρ φιλελεύθερου νόμου περί αμβλώσεων	2,8	4,3	4,5	5,3	3,8
4. Υπέρ εγκατάστασης πυραύλων μέσου βεληνεκούς	5,0	3,9	3,8	1,7	4,3
5. Υπέρ Πυρηνικών εργοστασίων	4,7	3,7	3,1	1,3	4,2
Ζητήματα, Οκτώβρ. 1983	CDU/ ΨΣΘ	FDP	SPD	Πράσινοι	
3. Υπέρ φιλελεύθερου νόμου περί αμβλώσεων	2,5	3,5	3,8	5,3	3,3
4. Υπέρ εγκατάστασης πυραύλων μέσου βεληνεκούς	4,0	4,0	2,8	1,5	3,3

Σημ. 7-βάθμιες κλίμακες. Όλοι οι βαθμοί είναι μέσοι όροι. Όσο ψηλότερος ο μέσος όρος, τόσο πιο υπέρ του αναφερθέντος ζητήματος.

16. Cohen και Arato, op. cit., σ. 268.

17. C. Offe, «Political Culture and Social Democratic Administration», *contradictions of the Welfare State*, (Cambridge 1984), σ. 212.

18. Offe, op. cit., σ. 268.

19. E. Kolinsky, «The Greens in Germany», *Parliamentary Affairs* (Φθινόπωρο 1984), σ. 435.

Μια σύγκριση των δεδομένων από τον Πίνακα I και το Σχήμα II δείχνει ότι ενώ η εικόνα για τους Πράσινους άλλαξε κάπως από το 1980 έως το 1983, οι θέσεις των οπαδών τους δεν άλλαξαν. Δοκιμαστικά, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η αλλαγή της εικόνας του κοινού για τους Πράσινους απορρέει από την έμφαση που έδωσαν οι τελευταίοι στις θέσεις τους πάνω σε ορισμένα ζητήματα σαν αποτέλεσμα της διεύρυνσης των κοινωνικών συμμαχιών που σύναψαν. Άλλο ένα συμπέρασμα από τον Πίνακα I είναι ότι όταν πρόκειται για νέα ζητήματα (όπως η εγκατάσταση πυρηνικών όπλων και πυρηνικών εργοστασίων), οι ψηφοφόροι των παλαιών κομμάτων έχουν θέσεις πιο συγγενικές μεταξύ τους και αντιτιθέμενες στις θέσεις των ψηφοφόρων των Πράσινων· όταν πρόκειται για ζητήματα που καλύπτουν παραδοσιακές σχισμές, αντιθέτως, οι ψηφοφόροι των Πράσινων συμφωνούν με τις επίσημες θέσεις του SPD πιο πολύ από ότι οι ψηφοφόροι του SPD.

Πάντως, η ιδεολογική τοποθέτηση των Πράσινων στα αριστερά του πολιτικού φάσματος, δεν θα πρέπει να μας εκτρέπει από την ετερογένεια και των Πράσινων στελεχών και των οπαδών. Η παρακάτω λίστα των δυνάμεων που συγγλύνουν στους Πράσινους δείχνει την ποικιλία της κοινωνικής βάσης αυτού του κόμματος: αντι-πυρηνικά και οικολογικά κινήματα· κίνημα ειρήνης (που καλύπτει τη σύγκρουση Βορρά-Νότου)· ομάδες δράσης πολιτών· εναλλακτικό κίνημα· μειονότητες (ομοφυλόφιλοι, μετανάστες, κ.λπ.)· ψυχολογική σκηνή με ομάδες αλληλοστήριξης και αιρέσεις νέων· θρησκευτικές ομάδες· διαμαρτυρόμενοι σύλλογοι γονέων· αντιστασιακοί σε μοντερνιστικές μεταρρυθμίσεις· και τέλος, το κίνημα γυναικών²².

Η πλειοψηφία των αντιπροσώπων των Πράσινων και των οπαδών τους ανήκουν στη μεταπολεμική γενιά και αντλούν τις εμπειρίες τους από τη μετα-πολεμική κοινωνία. Για πολλούς από αυτούς, η προσωπική πολιτική συνείδηση δε πάει πιο πίσω από τη δεκαετία του εξήντα, τις μέρες του Μεγάλου Συνασπισμού, το Φοιτητικό Κίνημα, την Εξω-Κοινοβουλευτική Αντιπολίτευση. Είναι συνήθως μορφωμένοι, νέοι και κάτοικοι αστικών περιοχών. Μια μελέτη του έγκυρου Adenauer Foundation βρήκε ότι οι νέοι Γερμανοί με πάνω από γυμνασιακές σπουδές τείνουν να ενδιαφέρονται για την πολιτική και ταυτόχρονα να είναι αποσπασμένοι από τις κατεστημένες πολιτικές συνθήκες· το 15% από τους νέους δήλωσαν «εχθρικοί απέναντι στο πολιτικό σύστημα»²³.

Η δεξιά-αριστερά απεικόνιση

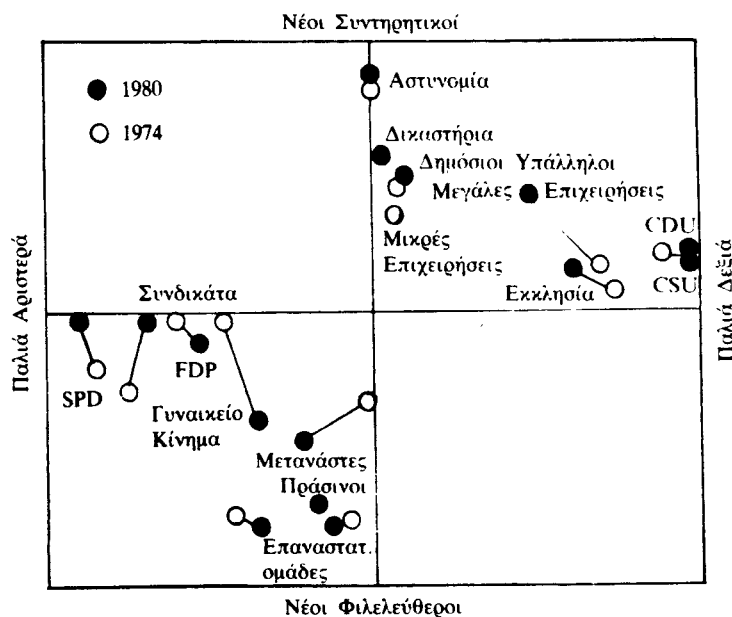
Ένα κεντρικό πρόβλημα που πρέπει να έχει ήδη προβάλλει είναι κατά πόσο η άνοδος «νέων διαστάσεων σύγκρουσης» βρίσκεται στη βάση της εκλογικής επιτυχίας των Πράσινων· ή, αντίθετα, αν η αριστερά-δεξιά διάσταση μπορεί να περιγράψει επαρκώς (παρά τυχόν ατέλειες) τη δυναμική κοιμματικού ανταγωνισμού βάσει της οποίας οι Πράσινοι μπήκαν στην πολιτική σκηνή. Επειδή τα επιχειρήματα που αναπτύχθηκαν στη μελέτη αυτή βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην αξία της αριστερά-δεξιά απεικόνισης, είναι αναγκαίο να διευκρινιστούν οι λόγοι για τους οποίους υιοθετήθηκε αυτή η προσέγγιση (αντί μιας πολυ-διάστατης, που περιλαμβάνει τις «νέες διαστάσεις σύγκρουσης»).

Οι Αμερικάνοι πολιτικοί επιστήμονες Ronald Inglehart και Russel Dalton βλέπουν τις αλλαγές των πολιτικών προτιμήσεων

των Δυτικο-Ευρωπαϊκών κοινών σαν αλλαγές αξιακών προτεραιοτήτων²⁴. Ο Dalton, συγκεκριμένα, αναφορικά με το σύγχρονο γερμανικό κοιμματικό πεδίο, μιλά για μια νέα σχισμή, τη *Νέα Πολιτική*, που υποτείνεται ότι ανταγωνίζεται με τη σχισμή της *Παλιάς Πολιτικής*²⁵. Η Νέα Πολιτική περιλαμβάνει ζητήματα όπως: ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, εξωτερική βοήθεια, καλύτερευση εκπαιδευτικών ευκαιριών, περιβαλλοντολογικές ανησυχίες, δικαιώματα μεταναστών, εκδημοκρατισμός της κοινωνίας συνυφασμένος με συμμετοχή των εργατών στη διοίκηση των επιχειρήσεων, ομάδες δράσης πολιτών. Η παλιά πολιτική, λέει, αντιπροσωπεύει ζητήματα όπως: σταθερότητα τιμών, ανεργία, φορολογία, ασφάλιση ηλικιωμένων και οικονομική ανάπτυξη, νόμος και τάξη, προστασία από τρομοκράτες και ασφάλεια από ρωσική επίθεση²⁶. Έτσι, φθάνει στη χαρτογράφηση των πολιτικών κομμάτων και των κυριότερων πολιτικών ομάδων κατά τις διαστάσεις της παλιάς και νέας πολιτικής (Σχήμα III). Βάσει μιας παρόμοιας διάθεσης έρευνας, αν και με μια προβληματική πολιτικής οικονομίας, ο Sankiah προτείνει ότι η σχισμή κατεστημένο / αντι-κατεστημένο είναι αυτή

ΣΧΗΜΑ III

Διαστάσεις παλιάς πολιτικής και νέας πολιτικής, 1974-1980²⁸

20. Από R.J. Dalton, «The West German Party System Between Two Ages», στο R.J. Dalton, S.C. Flanagan, P.A. Beck, *Electoral change in Advanced Industrial Democracies*, (Princeton 1984), σ. 116.

21. Από F.U. Pappi, «The West German Party System», *West European Politics*, (Οκτώβρης 1984), σ. 22.

22. Βλ. J. Habermas, «New Social Movements», *Telos*, (Φθινόπωρο 1981), σσ. 33-8.

23. Kolinsky, op. cit., σ. 29.

24. Inglehart, op. cit., και R.J. Dalton, «Cognitive Mobilization and Partisan Dealignment in Advanced Industrial Democracies», *Journal of Politics*, (46 1984), σσ. 264-284.

25. Dalton, «The West German...», op. cit., σσ. 112-125.

26. Ibid, σ. 109-110.

28. Ibid, σ. 119.

που ανταγωνίζεται την πιο παραδοσιακή σχισμή της ταξικής σύγκρουσης. Δηλαδή, η νέα σχισμή διαχωρίζει τους ψηφοφόρους σε συμπαθούντες της αστυνομίας, δημοσίων υπαλλήλων, ομάδες εργοδοτών, κατεστημένα κόμματα και, από την άλλη, σε συμπαθούντες μικρών νέων κομμάτων, εθνικές ή άλλες μειονότητες, φοιτητές, επαναστατικές ομάδες²⁷.

Εκτός από την κατασκευή σχηματικών μοντέλων, πολλοί μελετητές τα τελευταία χρόνια προσπάθησαν να εξάγουν πραγματικούς πολιτικούς χώρους ευρωπαϊκών κοινοτικών συστημάτων – σπανίως μονοδιάστατου αλλά περίπλοκου πολυδιάστατου χαρακτήρα²⁹. Παρ' όλ' αυτά, συναντά κανείς την υπόθεση ότι μια ή το πολύ μερικές διαστάσεις είναι πραγματικά κυρίαρχες, με ουσιαστικό νόημα. Το επιχείρημα αυτό ενδυναμώνεται εμπειρικά από το ότι πολλοί ψηφοφόροι τείνουν να ορίζουν τις θέσεις τους πάνω στις θέσεις που παίρνουν τα κόμματα – μια στάση που θεωρείται ορθολογική από τον Dawns και άλλους που βλέπουν την ιδεολογία σαν ένα μέσο μείωσης του κόστους πληροφόρησης και μείωσης της αβεβαιότητας³⁰. Στη μελέτη αυτή, ακολουθείται το πνεύμα της δουλειάς των Sani και Sartori, προσπαθώντας να μειώσουμε ένα πολυδιάστατο κόσμο κοινοτικών ταυτίσεων σε ένα μονοδιάστατο σύμπαν κοινοτικού ανταγωνισμού³¹.

Το πρώτο πρόβλημα στο οποίο πρέπει να αναφερθούμε είναι η δια-πολιτιστική ισοδυναμία της αριστερά-δεξιά απεικόνισης. Η δια-πολιτιστική ισοδυναμία της αριστερά-δεξιά απεικόνισης. Η δια-πολιτιστική ισοδυναμία, όμως, είναι πρόβλημα όλων των συγκριτικών αναλύσεων, και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αυστηρά στην παρούσα μελέτη. Εξάλλου, η δια-πολιτιστική ισοδυναμία θα μπορούσε να μας απασχολήσει και αναφορικά με την κεντρικότητα, σημασία των κομμάτων και ίσως και της πολιτικής γενικά. Για τους λόγους αυτούς, λοιπόν, θα πρέπει να αρκεστούμε στην υπόθεση ότι η πολιτιστικές διαφορές των χωρών στις οποίες αναφερόμαστε είναι πολύ μικρές για να χρειαστεί να τις μεταχειριστούμε σαν ανεξάρτητες μεταβλητές.

Ένα παρεμφερές πρόβλημα είναι αυτό της σχετικότητας – πόσο αριστερά είναι η «αριστερά» ενός κράτους είτε πόσο δεξιά είναι η «δεξιά». Στην ανάλυσή μας το πρόβλημα ελαχιστοποιείται από το γεγονός ότι το βασικό μέσο ενδιαφέρον είναι η σύγκριση ομάδων κοινοτικών οπαδών μέσα στις αντίστοιχες χώρες. Έτσι δεν χρειάζεται να υποθέσουμε ότι υπάρχει ισοδυναμία της αριστερά-δεξιά κλίμακος σε διαφορετικές χώρες. Είναι πάντως ενδιαφέρον ότι ο Inglehart και Sidjanski βρήκαν χτυπητές ομοιότητες συγκρίνοντας την αριστερά-δεξιά τοποθέτηση συγκεκριμένων κομμάτων σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του εκλογικού σώματος της Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας και Ελβετίας³².

Σε κάθε πολιτεία, η απόσταση που χωρίζει τις διάφορες ομάδες κοινοτικών οπαδών μπορεί να απορρέει από τις διαφορές τους πάνω σε ποικίλες διαστάσεις. Επιπλέον, η σχετική σημασία των διαστάσεων σύγκρουσης μπορεί να διαφέρει από πολιτεία σε πολιτεία. Παρ' όλ' αυτά, η θέση της παρούσης μελέτης είναι ότι η αριστερά-δεξιά ένα μέτρο δυνάμενο να αντικατοπτρίζει, έστω ατελώς, τις κύριες διαφορές ανάμεσα στους οπαδούς κομμάτων και, ταυτόχρονα, αρκετά γενικό ώστε να επιτρέπει μια σύγκριση με ουσιαστικό νόημα δύο πολιτειών. μαζί με τους Sani και Sartori «υποστηρίζουμε ότι η αριστερά-δε-

ξιά ταύτιση έχει περιεχόμενο που σχετίζεται με στάση πάνω σε συγκεκριμένα ζητήματα»³³. Η ανάλυσή τους του *Ευρωβαρόμετρου 1976* δείχνει ότι οι «βαθμοί συμπάθειας» για ομάδες όπως συνδικάτα, κλήρος, αστυνομία, μεγάλες επιχειρήσεις, γυναικείο κίνημα, φοιτητικό κίνημα, και επαναστατικές ομάδες μεταβάλλονται ανάλογα με την ταύτιση αριστερά-δεξιά των ερωτηθέντων, ενώ οι αριστερά-δεξιά τοποθετήσεις σχετίζονται άμεσα με τις θέσεις πάνω στη κοινωνική-ισότητα / κοινωνική αλλαγή³⁴. Τα στοιχεία *Ευρωβαρόμετρου 1976* βέβαια από μόνα τους δεν είναι πολύ αποφασιστικά, αλλά ενδυναμώνονται και από άλλες, πιο πρόσφατες έρευνες (βλ. Σχήματα I, II και Πίνακα I πιο πάνω).

Είναι ενδιαφέρον ότι μία σφυγιομέτρηση του 1978 βρήκε ότι, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς που προβάλλουμε, οι γάλλοι ψηφοφόροι των Οικολόγων (προφανώς επηρεασμένοι από την εμμονή των ηγετών τους πάνω σε ένα μόνο ζήτημα) δεν έχουν θέσεις πάνω σε θέματα της παραδοσιακής αριστεράς ή δεξιάς που να μοιάζουν με τις θέσεις των συμπαθούντων των κυριότερων πολιτικών παρατάξεων. Πράγματι, οι Οικολόγοι παίρνουν θέσεις σε τέτοια θέματα, οι οποίες μοιάζουν εκπληκτικά με αυτές των πολιτών που απέχουν από τις εκλογές ή αυτών δίχως γνώμη (Πίνακας II).

Τα στοιχεία αυτά ενισχύουν το επιχείρημά μας ότι η εκλογική αποτυχία των Οικολόγων το 1981 είναι στενά συνδεδεμένη με την ανικανότητά τους να κάνουν τις αναγκαίες πολιτικές συμμαχίες για να παρουσιάσουν μια συνεκτική εικόνα που να ανταποκρίνεται στις βασικές διαστάσεις σύγκρουσης της πολιτείας τους.

Κλείνοντας αυτό το άρθρο, θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν υποστηρίζουμε ότι οι διάφορες διαστάσεις σύγκρουσης στη Γαλλία και Γερμανία (όπως και σε άλλες χώρες) μπορεί να συμπιεστούν σε μία μόνο διάσταση αξιμιά. Δεν μπορούμε να αγγοήσουμε ότι οι Πράσινοι και οι Οικολόγοι καλλιεργήσαν τη νέα διάσταση των οικολογικών ανησυχιών· ούτε ότι οι Πράσινοι, αντίθετα από τους Οικολόγους, τόνισαν και κέρδισαν από τη διάσταση κατεστημένο / αντι-κατεστημένο³⁵, όπως και από την κοινωνική-ισότητα / κοινωνική αλλαγή στην οποία οι Οικολόγοι δεν αναφέρθηκαν. Αυτό που πιστεύουμε είναι ότι το μέτρο αριστερά-δεξιά αντικατοπτρίζει αρκετά καλά τη στάση των ψηφοφόρων πάνω σε βασικές κοινωνικές σχισμές σύγκρουσης καθώς και τα συναισθήματά τους γύρω από σημαντικά πολιτικά αντικείμενα. Και αφού η υιοθέτηση αυτού του μέτρου όχι μόνο απλουστεύει την ανάλυση αλλά και προωθεί τη

27. R. Sankiah, «Political Remobilization in Welfare States», στο *Electoral Change, op. cit.*, ιδίως σσ. 79-85.

29. Για μια εντυπωσιακή επισκόπηση και εκλεπτυσμένες αναλύσεις. Βλ. I. Budage και D. Farlie, *Party Identification and Beyond*, (Λονδίνο 1976).

30. Dawns, op. cit.

31. G. Sani και G. Sartori, «Polarization, Fragmentation and Competition in Western Democracies», στο H. Daalder και P. Mair, *Western European Party Systems*, (Λονδίνο 1983), σσ. 307-340.

32. R. Inglehart and D. Sidjanski, «Dimensions Gauche-Droite chez le dirigeants et Electeurs Suisses», *Revue Française de Science Politique* (24:5), σ. 1009.

33. Sani and Sartori, op. cit., σ. 310.

34. Ibid, σ. 314.

ύγκριση, κατάληγουμε ότι τα πλεονεκτήματα του να βασίζομαστε σ' αυτό ξεπερνούν κατά πολύ τις ατέλειές του³⁷. Τέλος, υπενθυμίσουμε τον διαχωρισμό ανάμεσα στο πεδίο ταύτισης ταυτισμένοι και μη-ταυτισμένοι οπαδοί) και στο χώρο ανταγωνισμού (πάνω στον οποίο βρίσκονται οι αναποφάσιστοι ψηφοφόροι για τους οποίους κυρίως γίνεται ο ανταγωνισμός). Αυτός ο διαχωρισμός σημαίνει ότι το εμπειρικό εύρημα ότι οι ψηφοφόροι μοιράζονται σε πολλαπλές διαστάσεις ταύτισης δεν σημαίνει ότι τα κόμματα ανταγωνίζονται και αυτά πάνω στις ίδιες διαστάσεις. Με λίγα λόγια, ο χώρος ανταγωνισμού μπορεί κάλλιστα να είναι μονοδιάστατος, ανεξάρτητα από το πόσες διαστάσεις σύγκρουσης ή ταύτισης υπάρχουν.

Πίνακας Π
Η Απολυτική Στάση των Ψηφοφόρων των Γάλλων Οικολόγων σε Ζητήματα Αριστεράς-Δεξιάς³⁵
Απαντήσεις σε: «Πολύ ευνοϊκός» ή «Συμφωνώ πολύ»

Κόμμα που Ψήφισαν	Οι ανισότητες πρέπει να μειωθούν	Ο εθνικοποιημένος τομέας πρέπει να επεκταθεί	Απολύσεις μόνο με εγγύηση νέας εργασίας	Η κοινωνία χαρακτηρίζεται από την πάλη των τάξεων
Κομμουνιστικό, Άκρα Αριστερά (914)	57%	39%	69%	45%
Σοσιαλιστικό, Ριζοσπαστικό (1019)	49	16	56	28
Οικολόγοι (107)	38	8	40	22
Δεξιά (1827)	27	3	26	16
Αποχές (640)	36	10	35	21
Σύνολο (4507)	40	15	43	26

Η Απολυτική Στάση των Ψηφοφόρων των Γάλλων Οικολόγων σε ζητήματα Αριστεράς-Δεξιάς³⁵.

Συμπέρασμα

Από τη δεκαετία του '60 και μετά, εντυπωσιακές κοινωνικές αλλαγές ανατάραξαν τις προηγμένες βιομηχανικές κοινωνίες. Μία από τις πιο σημαντικές αυτές αλλαγές υπήρξε η (σχετική) πτώση του εργατικού κινήματος και η άνοδος νέων κινήματων που περιλάμβαναν τις «νέες μεσαίες τάξεις» και τους φοιτητές. Σημαντικοί θεωρητικοί όπως ο Herbert Marcuse³⁸ ερμήνευσαν αυτές τις εξελίξεις μέσα από μια προβληματική αναθεωρημέ-

νου μαρξισμού, και απένειμαν σ' αυτές τις νέες κοινωνικές ομάδες το ρόλο της πρωτοπορίας της κοινωνικής αλλαγής. Από τότε, άλλοι συγγραφείς, όπως ο Ronald Inglehart, χρησιμοποιήσαν σφηνγομετρικά στοιχεία (survey data) και μασοδιανές ψυχολογικές θεωρίες και δημιούργησαν ένα σώμα φιλολογίας που βλέπει μία επαναστατική αλλαγή των αξιών εν εξελίξει σε μεγάλα τμήματα του κοινού. Τα επιχειρήματά τους ταιριάζουν, έστω με δυσκολίες, στο κυρίαρχο μοντέλο κοινωνικής σχισμής της πολιτικής αλλαγής³⁹. Υποστηρίζουν, δηλαδή, ότι μετά την Εθνικιστική και τη Βιομηχανική, μία «σιωπηλή» Μετά-Βιομηχανική Επανάσταση λαμβάνει χώρα στον δυτικό κόσμο, που στη βάση της βρίσκεται μια περίοδος οικονομικής ανάπτυξης δίχως προηγούμενο συνοδευμένη από την άνοδο «μετά-υλιστικών» αξιακών προσανατολισμών. Όσο η οικονομική ανάπτυξη συνεχίζεται, σύμφωνα με αυτή την προβληματική, οι μετά-υλιστές θα αυξάνονται σε αριθμό, αυτονομία και επιρροή, και έτσι θα φέρουν σημαντικές αλλαγές στα μετα-πολεμικά κομματικά συστήματα των κρατών τους.

Η μελέτη αυτή έδειξε την περιορισμένη χρησιμότητα των πιο πάνω θεωριών. Η κύρια αδυναμία τους είναι ότι δεν μπορούν να συμπεριλάβουν πολιτικούς παράγοντες στον κοινωνικό τους λόγο (discourse). Οι κομματικές δομές των προηγμένων βιομηχανικών χωρών αντανακλούν ακόμα είτε συντηρούν την αδράνεια των παραδοσιακών κοινωνικών δομών και την αριστερά-δεξιά απεικόνιση της πολιτικής σύγκρουσης. Τα νέα κοινωνικά κινήματα στις δυο χώρες που συγκρίναμε εδώ, και οι αυτόνομες πολιτικές εκφράσεις τους (οι Οικολόγοι στη Γαλλία και οι Πράσινοι στη Γερμανία) δεν μπόρεσαν να μπουν στην πολιτική σκηνή βασισμένα απλώς στη «μετα-υλιστική ορμή», την οποία αυτές οι κοινωνίες υποτίθεται ότι παράγουν. Πιο σωστά, οι πολιτικές-θεσμικές δομές της κάθε χώρας, όπως και οι συμμαχικές τακτικές που υιοθετήθηκαν από κάθε κίνημα, επηρέασαν αποφασιστικά την ικανότητα αυτών των δυνάμεων να εισχωρήσουν στο αντίστοιχο κομματικό σύστημα. Έτσι, κοινωνικές αλλαγές μπορούν να μεταβάλλουν το πολιτικό επίπεδο μόνο στο βαθμό που (α) το τελευταίο τους επιτρέπει να το κάνουν, και (β) οι κοινωνικοί φορείς αναγνωρίζουν και αξιοποιούν τη δομή των ευκαιριών που δίνεται από την πολιτεία.

35. Από Lauber, op. cit., σ., 342.

36. B.S. Berger, «Politics and Antipolitics in Western Europe in the Seventies», *Daedalus* (108:1 1979), σ. 32.

37. Sani και Sartori, op. cit., σσ. 314-6.

38. H. Marcuse, *One Dimensional Man*, (Βοστώνη 1964).

39. S.M. Lipset και S. Rokkan, *Party Systems and Voter Alignments*, (Νέα Υόρκη, 1967), ιδίως το εισαγωγικό κεφάλαιο.